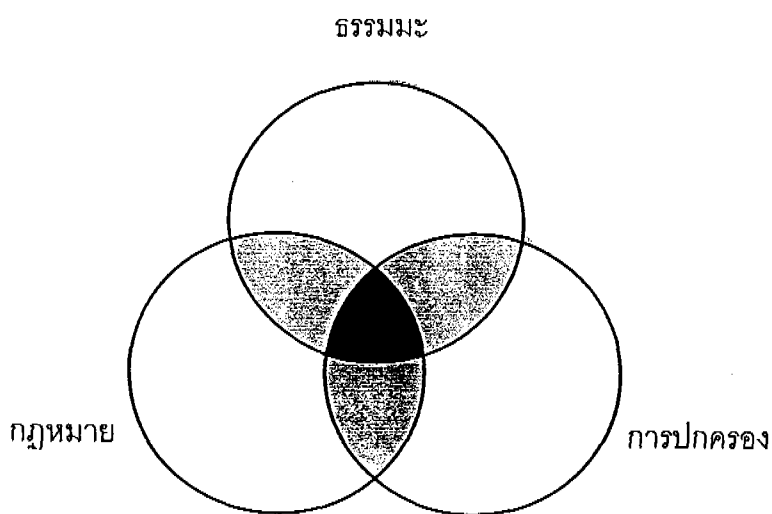

บทที่ 6

แนวคิดในการลงโทษของกฎหมายตราสามดวง

1. ที่มาของแนวคิดในการลงโทษของกฎหมายตราสามดวง

ในสมัยก่อน กฎหมายและการปกครองก็คือ “ธรรมะ” โดยถือว่ากฎหมายการปกครอง และธรรมะเป็นสิ่งเดียวกัน และแยกออกจากกันไม่ได้ ซึ่งสามสิ่งนี้จะรวมอยู่ที่พระราชอำนาจ พระองค์เดียวเท่านั้น

บทบาทและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ นอกจากจะเป็นผู้ประพฤติดนให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรมแล้วพระมหากษัตริย์ยังทรงทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองและยังมีหน้าที่เป็นผู้รักษารัฐธรรมนูญอยู่คือต้องปกครองให้ไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎรอยู่ในธรรมเช่นกัน ดังนั้น การปกครองของไทยสมัยก่อนจึงมีความเกี่ยวข้องกับการปกครองของอินเดียโบราณ เพราะได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช และนอกจากนี้อิทธิพลของอินเดียยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในด้านของประเพณีในราชสำนักและในกฎหมายอื่นๆ อีกเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่าคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของอินเดีย ซึ่งเป็นเสมือนแม่แบบของกฎหมายไทยก็ได้รับอิทธิพลนี้ที่ส่งผ่านทางวัฒนธรรมและแนวคิดมาจากมอญและพม่าตามลำดับ

สำหรับแนวคิดทางการปกครองของอินเดียโบราณที่มีอิทธิพลต่อการปกครองของไทย ในสมัยโบราณที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลักของการศึกษาในบทนี้คือการเน้นความสำคัญของ ผู้ปกครองเหนือสิ่งอื่นใดในสังคม¹

ความเชื่อดังกล่าว พระมหากษัตริย์มิได้เป็นเพียงผู้นำทางการปกครองของรัฐเท่านั้น แต่ทรงเป็นเจ้าของชีวิตและเจ้าแผ่นดินด้วย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดของสังคม และเป็นกลไกหลักของการเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลง ในทางที่ดีขึ้น หรือเสื่อมลงของสังคมก็ตาม บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมขึ้นอยู่กับว่ามีหรือการไม่มีคุณธรรมของผู้ปกครอง

อาจกล่าวได้ว่าผู้ปกครองมีความเป็นจักรวาลอยู่ในตัวเองเพราะผู้ปกครองต้อง รับผิดชอบไม่เพียงแต่ผลที่เกิดจากการใช้อำนาจทางการปกครองเท่านั้น หากยังต้องรับผิดชอบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติด้วย

แนวคิดในเรื่องการปกครองนี้ในอินเดียมีความเชื่อมาตั้งแต่โบราณว่าสิ่งที่จะคุ้มครอง ให้ธรรมคงอยู่ก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่า “ทนต์” (DANDA) ในคัมภีร์มานวธรรมสาตร์ ซึ่งตามรากศัพท์ใน ภาษาสันสกฤตแปลว่า ไม่ตะพด หรือ ไม่ไล่ผี และยังถือว่าทนต์ เป็นเครื่องมือในการรักษาธรรม โดยการลงโทษนั้นกษัตริย์ต้องรู้และผู้รู้จักใช้การลงโทษหรือทนต์ เพื่อรักษาความถูกต้องหรือธรรม ของสังคมไว้²

ดังนั้นจึงเป็นการควบคุมให้ประชาชนกลับมาอยู่ในธรรมและเป็นตัวอย่างไม่ให้ผู้อื่น ละเมิดธรรมอีก ซึ่งคัมภีร์มานวธรรมสาตร์ได้อ้างอำนาจในการลงโทษซึ่งมีฐานะเป็นเทพโอรสของ พระอิศวร ทรงมีพระนามว่า “ทนต์” โดยทนต์มีหน้าที่คุ้มครองสิ่งทั้งปวง ดังนั้นกฎหมายกับทนต์ จึงเป็นสิ่งเดียวกันดังคำกล่าวที่ว่า

“ด้วยเหตุผลของพระองค์เอง พระอิศวรทรงรังสรรค์
ทนต์ขึ้นเป็นโอรส ให้ประกอบขึ้นด้วย ความรุ่งเรือง
แห่งพรหมเพื่อคุ้มครองสิ่งทั้งปวงนี้ คือ กฎหมาย”

¹ สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, ความคิดทางการเมืองไทย, เอกสาร หมายเลข 6, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2523), น.11.

² เกษม ศิริสัมพันธ์, “โทษทนต์ในกฎหมายตราสามดวง,” การบรรยายในรายการ สยามหลากหลายมิติช่วงกฎหมายตราสามดวง แว่นส่องสังคมไทย ออกอากาศทางสถานีวิทยุศึกษา FM 92 MHz เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2548.

คัมภีร์มานวธรรมสาตร ได้เน้นเรื่องอำนาจของกฎหมายมาก และแสดงให้เห็นว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการปกครอง ซึ่งประเด็นนี้ได้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงหน้าที่สำคัญของพระราชานั่นก็คือการลงโทษโดยใช้อำนาจกฎหมายในการปกครองซึ่งความคิดเกี่ยวกับผู้ปกครองที่เป็นธรรมในกรณีนี้จึงได้แก่ผู้ปกครองที่ใช้อำนาจตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดมากกว่าที่จะเป็นผู้ปกครองที่ปฏิบัติดีและสั่งสอนอบรมศีลธรรมให้ประชาชนเป็นคนดี

แนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัดเจน แม้ว่าแนวคิดที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นจะเกี่ยวกับศีลธรรมก็ตาม แต่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของอำนาจมากเกินไป โดยคัมภีร์มานวธรรมสาตร ได้มีแนวคิดวาระเบียบเกิดจากอำนาจมากกว่าเหตุผลโดยจะเห็นจากข้อความต่อไปนี้³ “เพราะความกลัวพระองค์ (การลงโทษ) ทำให้สิ่งทั้งปวงที่เคลื่อนไหวมิได้และเคลื่อนไหวได้ เหมาะแก่ความหรรษาและท่องเที่ยวไป มิใช่ด้วยกฎของตนเอง”

ข้อความดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ทัณฑ์ คือกฎควบคุมโลก ควบคุมทุกสิ่งให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบและน่ารื่นรมย์ได้ ซึ่งระเบียบเหล่านี้มิใช่สิ่งที่เป็นธรรมชาติหรือกฎที่เกิดขึ้นภายในตัวของมันเอง แต่มีระเบียบเพราะกฎที่มาจากภายนอกก็คือ ทัณฑ์ นั่นเอง และเมื่อเป็นเช่นนี้ก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ทัณฑ์มีลักษณะที่เป็นกฎธรรมชาติด้วย โดยในส่วนของสร้างความเป็นระเบียบให้แก่สังคมก็คือ กฎหมายและความรู้เกี่ยวกับทัณฑ์ ก็คือ พระธรรมสาตร

การปกครองของพระราชาด้วยพระธรรมสาตร จึงเป็นไปด้วยความชอบธรรม ตามกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งพระผู้เป็นเจ้าได้รังสรรค์ขึ้น โดยทัณฑ์จะคุ้มครองทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ, เทพ, มนุษย์และสิ่งอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ยังถือว่าทัณฑ์กับความยุติธรรมคือสิ่งเดียวกัน ซึ่งพึงดูคล้ายกับที่มาของอำนาจ ก็คือธรรมนั่นเอง และถ้าพิจารณาให้ละเอียดแล้ว อำนาจของกฎหมายมีที่มาจากคัมภีร์ พระเวท (VEDAS) โดยผู้ปกครอง จะใช้อำนาจตามอำเภอใจมิได้

ในบริบทของการบริหารปกครองบ้านเมืองนั้น “ทัณฑ์” ก็ยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบังคับเพื่อกฎไว้ซึ่งอำนาจของพระราชานั่น โดยที่การใช้อำนาจที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมเท่านั้นจึงจะเกิดผลดีแก่ผู้ใช้นั่นก็คือตัวพระราชานั่น แต่ในทางกลับกันถ้าใช้ทัณฑ์ที่ผิดไปจากนั้น นอกจากจะทำให้พระราชานั่นต้องบกพร่องในหน้าที่แล้ว ก็ยังอาจเป็นผลร้ายต่อพระราชานั่นได้เช่นกัน

วัตถุประสงค์ของการใช้ทัณฑ์ก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสสำนึกใจ โดยเป้าหมายหลักคือ เพื่อให้ผลทางการปกครองให้เกิดระเบียบในโลกและสังคม กล่าวคือ ทัณฑ์ทำให้

³ ปรีชา ช่างขวัญยืน, ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมสาตร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), น. 66-67.

เกิดความกลัวโทษที่จะได้รับ และแม้แต่ธรรมชาติเองก็ยังคงทำหน้าที่ด้วยความกลัวต่อโทษทัณฑ์ ซึ่งผู้ทำหน้าที่ของตนดีแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องกลัวต่อทัณฑ์เลย ยกเว้นผู้ที่เป็นศัตรูของพระราชา ซึ่งก็คือคนเลวทั้งปวงซึ่งทำตัวเป็นศัตรูกับรัฐ ล้วนแต่ต้องเป็นศัตรูของพระราชาด้วย และมีตรของพระราชาหรือพรหมณ์ที่รับใช้พระราชาก็มีสิทธิที่จะได้รับโทษทัณฑ์เช่นกัน แต่อาจจะได้รับการบรรเทาโทษลงได้บ้าง

พระราชาในอุดมคติเป็นผู้จิตใจสูงส่ง และเป็นบุคคลที่ฝึกมาดีแล้วเท่านั้น จึงจะมีความเหมาะสมที่จะใช้และควบคุมทัณฑ์ โดยอาจจะมีพรหมณ์เป็นผู้ช่วยที่ดี พระราชาจึงต้องระลึกอยู่เสมอว่า ด้วยคุณสมบัติทวินิยมของทัณฑ์ พระองค์จะต้องใช้ทัณฑ์ตามหลักความยุติธรรมที่เข้มงวดที่สุด “ตามบทบัญญัติของหนังสือศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งพระราชาไม่อาจจะละเลยได้ เพราะพระราชาได้รับพระเกียรติอันมีชื่อเสียง หรือต้องคำสาปแช่ง และล่มสลาย ก็ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีคำเตือนว่า “การลงโทษ...ยากที่จะบริหารโดยบุคคลที่ไม่มีจิตใจที่ผ่านการชำระแล้ว”⁴

การที่ไทยได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในด้านโครงสร้างทางการเมือง โดยการจัดระเบียบการปกครองแบบราชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและรูปแบบการปกครองก็เน้นย้ำความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์เหนือองค์ประกอบอื่นๆ ของรัฐ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามอิทธิพลของพระพุทธศาสนาซึ่งได้ย้าหลักธรรมของกษัตริย์ว่ามีหน้าที่ให้ความคุ้มครองป้องกันภัยแก่ประชาชนจึงทำให้พระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในกรอบของโครงสร้างทางการเมือง แม้จะเป็นสิ่งที่สูงสุดและมีความสำคัญในด้านบริหารจัดการปกครองก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์ก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขหลักธรรมของพระมหากษัตริย์อันได้แก่ การพิทักษ์รักษาความเรียบร้อยภายในรัฐ และพระมหากษัตริย์ยังต้องอยู่ภายใต้ “ธรรม” ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการปกครองที่เป็นเสมือนกฎธรรมชาติที่อยู่ทั่วไปด้วย

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อประชาชนคนไทยสมัยก่อนมาก แต่โดยลักษณะของพระพุทธศาสนานั้นจะเน้นไปทางปรัชญาสังคมมากกว่าที่จะเป็นปรัชญาการเมือง ดังนั้นจะนำหลักการในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือทางการเมืองในสมัยก่อนทั้งหมดจึงทำได้ยาก เพราะสังคมไทยสมัยก่อนต้องควบคุมคนที่อยู่ในราชอาณาจักรด้วยอำนาจที่ได้เด็ดขาด และวิธีการที่

⁴ ทศพร กลสิกรรม, “แนวคิดทางการเมืองของอินเดียยุคคลาสสิก: การศึกษาดำรงมูธรรมศาสตร์ บทที่ 7 ว่าด้วย “พระราชา,” วารสารรัฐศาสตร์ปริทัศน์ 37, 1(กรกฎาคม-ธันวาคม 2545): น.40-41.

จะทำให้ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองยอมรับอำนาจของผู้ปกครองได้โดยง่ายที่สุดคือการสร้างความเชื่อว่าผู้ปกครองมีคุณลักษณะพิเศษบางประการที่เหนือมนุษย์ธรรมดาทั่วไป

ดังนั้นโครงสร้างทางการเมืองและการปกครองที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้ปกครองทำการปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจะต้องทำให้มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดของศาสนาฮินดู และในทางปฏิบัติระบบการปกครองของไทยสมัยก่อนจึงดูเหมือนว่าจะอาศัยความคิดทางการเมืองการปกครองของฮินดูเป็นเกณฑ์หลัก และในส่วนของจริยธรรมของการปกครองนั้นไทยได้ใช้หลักการของพระพุทธศาสนาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดกรอบของการใช้อำนาจในการปกครอง เป็นต้น

ปรัชญาพราหมณ์-พุทธมีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองสูงสุด โดยมีพระสมัญญานามว่า “ธรรมราชา” ซึ่งหมายถึง ทางเป็นพระราชา แห่งธรรม คำว่า ธรรม มิได้หมายถึง ศีลธรรม ที่เข้าใจในปัจจุบัน แต่ได้หมายถึง “ความถูกต้อง” บนพื้นฐานของหลักการหรือกฎเกณฑ์ ซึ่งสังคมยอมรับว่าศักดิ์สิทธิ์และล่วงละเมิดมิได้ และพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะที่จะผดุงความถูกต้อง เพราะพระองค์ทรง ถือ ทนุต (อำนาจในการลงโทษผู้กระทำความผิด)

พรหมทัณฑ์ถือได้ว่าอยู่ในโครงสร้างของกฎหมายตราสามดวงเช่นกัน เหตุเพราะว่ากฎหมายตราสามดวงนั้นได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียซึ่งนับถือศาสนาฮินดูนั่นเองก็จึงมีใช้เรื่องแปลกที่แนวคิดเรื่องการลงทัณฑ์นี้จะได้รับอิทธิพลแนวคิดของศาสนาฮินดูด้วยเช่นกัน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดในการลงโทษของกฎหมายตราสามดวง

จากการศึกษาจะพบว่าบทลงโทษในกฎหมายตราสามดวงมีลักษณะที่รุนแรงอยู่เป็นอันมาก โดยหลักการที่สำคัญนี้จะปรากฏอยู่ใน พระไอยการอาชญาหลวง พระไอยการกระบดศึก พระไอยการกรมศักดิ์ และพระไอยการอื่นๆ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดในการลงโทษที่ปรากฏในพระไอยการต่างๆ สามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ

2.1 ความเชื่อเรื่องพระมหากษัตริย์

1. ความคิดเรื่องสมมุติเทวดา

พระมหากษัตริย์ตามความเชื่อไทยที่ปรากฏในไตรภูมิภิกษา จักกวาฬทีปนี โลกที่ปกสาร ทรงเป็นเทวดาประเภทหนึ่งในสามประเภท⁵ ได้แก่

- (1) สมมุติเทวดา คือ พระราชา พระเทวี พระกุมาร
- (2) อุบัติเทวดา คือ เทวดา พรหมทั้งหมดที่บังเกิดในเทวโลก และพรหมโลก
- (3) วิสสุทธิเทวดา คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า

จากการจัดแบ่งประเภทข้างต้น พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นสมมุติเทวดาต้องรู้หลัก ฐานุญ ธรรม และปกครองโดยทศพิธราชธรรม

2. ความคิดเรื่องจักรพรรดิราช

แนวความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ คือ พระเจ้าจักรพรรดิราชนั้น ปรากฏทั้งในคติฝ่าย ฮินดูและพุทธ ตามคติแล้วพระเจ้าจักรพรรดิราช คือ ผู้มีบุญบารมีสูงสุด อาณาจักรภายใต้การ ปกครองแผ่ออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล พระเจ้าจักรพรรดิราชในคัมภีร์โลกที่ปกสาร และโลก บัญญัติ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ⁶

- (1) จักรพรรดิเฉพาะประเทศ คือ เป็นใหญ่ในแว่นแคว้นแดนดินของพระองค์
- (2) จักรพรรดิเฉพาะทวีป คือ เป็นใหญ่ในทวีป เช่น ชมพูทวีป
- (3) จักรพรรดิทั่วแผ่นดิน คือ ทรงเป็นผู้พิชิตปรุฬห มีแว่นแคว้นใหญ่ มีมหาสมุทร 4

เป็นเขตแดน ทรงเป็นราชาของราชา ทรงเป็นธรรมราชาของราชาทั้งปวง

⁵ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2544) น. 167, กรมศิลปากร, จักกวาฬทีปนี (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2543) น.132-133, กรมศิลปากร, โลกที่ปกสาร (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2529) น. 142.

⁶ กรมศิลปากร, โลกที่ปกสาร, น. 200, กรมศิลปากร, โลกบัญญัติ, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2528), น. 96-109.

การเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชนั้นยึดธรรมเนียมตามแบบพระเจ้าจักรพรรดิราช อันประกอบไปด้วย จักรวรรดิวัตร⁷ ทศพิธราชธรรม⁸ และราชธรรม 4 ประการ

3. ความคิดเรื่องพระเจ้านามสมมุติราช

ในอภัยภูสูตร กล่าวว่า พระมหากษัตริย์องค์แรก คือ มหาสมมุติ ที่ได้รับการอเนกนิกรสมมุติขึ้นมา เพราะเกิดสภาพอนาธิปไตยขึ้นในสังคม คิดเรื่องมหาสมมุตินี้ ได้ปรากฏในพระธรรมศาสตร์ด้วย แต่มีข้อน่าสังเกตว่าในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ได้ยกให้พระมหาสมมุติเทพคือพระโพธิสัตว์

ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ ทั้ง 3 ประการนี้ ล้วนมีผลต่อแนวความคิดการลงโทษในกฎหมายตราสามดวง ในฐานะผู้ปกครองพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ปกป้องผู้ทำความดี ลงโทษผู้ทำความผิดหรือความชั่ว และดูแลความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม การลงโทษผู้ทำความผิดนั้นกระทำโดยผ่านกฎหมายซึ่งเป็นกติกาของสังคมในการกำหนดลงโทษว่า ทำความผิดประเภทใดต้องถูกลงโทษสถานหนัก ทำความผิดประเภทใดถูกลงโทษสถานเบา และด้วยเหตุที่พระมหากษัตริย์ทรงมีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ทั้งทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร เป็นผู้รู้ญ

⁷ ประกอบด้วย (1) ธรรมาธิปไตย คือการปกครองโดยธรรมเป็นใหญ่ หมายความว่า ทรงปกครองโดยสัจโดยยุติธรรมหรือโดยความถูกต้อง (2) ธรรมการักษา คือ การดูแลปกป้องอันโตชน (ราชตระกูล) พลกาย (เสนาบดีและท่วยหาญ) ชัตติยะ (เจ้าชั้นทเสมมา) อนุนนต์ (ข้าราชการบริพารและข้ารับใช้) พรหมณคฤหบดี (นักบวชและคฤหัสถ์; ผู้ประกอบอาชีพ พ่อค้า และชาวนา) เนคมชานบท คือ การดูแลราษฎรทั้งในเมืองและในชนบท สมณพรหมณ์ คือ การดูแลสมณพรหมณ์ผู้ทรงศีล มิคปักษี คือ การดูแลมิให้ผู้ใดเบียดเบียนสัตว์ป่าและสฤณา (3) อธรรมการนิเสธนา คือไม่ปล่อยให้ผู้ร้ายล่อยนวลอยู่ในราชอาณาจักร (4) ธนานุประทาน คือ การมีพระทัยกว้างพระราชทานเงินทอง (5) บริบุจจา คือทรงปรึกษาหารือผู้มีปัญญา และผู้มีศีลธรรมเคร่งครัดอ้างถึงใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, “ความรู้เรื่องสถาบันกษัตริย์และกฎหมายเทียรบาล”, สัจจิบัตรการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในโอกาสที่กฎหมายตราสามดวงมีอายุครบ 200 ปี และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติปีที่ 60 ในพุทธศักราช 2548 และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หนังสือกฎหมายเทียรบาลฉบับเฉลิมพระเกียรติ (13 กรกฎาคม 2548), น. 23.

⁸ เพิ่งอ้าง, น. 25.

รู้ธรรม จึงทำให้พระองค์ใช้พระราชอำนาจลงทัณฑ์อย่างเป็นธรรม ไม่มีอคติหรือเอนเอียง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การลงทัณฑ์ของพระมหากษัตริย์นั้นมีธรรมเป็นเครื่องกำกับเสมอ

2.2 ความหวาดระแวงระหว่างขุนนางและพระราชวงศ์

การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชในสมัยอยุธยา นั้น พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจเพียงพระองค์เดียว แต่ในความเป็นจริงแล้ว อำนาจของพระมหากษัตริย์ในบางพระองค์มิได้เด็ดขาดเสมอไป ทั้งนี้เพราะเหตุว่าพระราชวงศ์และพวกขุนนางซึ่งต่างก็มีกำลังอำนาจไพร่พลที่เป็นของตนเอง ดังนั้นพระราชวงศ์และเหล่าบรรดาขุนนางจึงมีกำลังคนจำนวนหนึ่งอยู่ในสังกัด โดยเป็นอำนาจแฝงอยู่ ในทางปฏิบัติแม้พระมหากษัตริย์จะควบคุมกำลังพลทั้งหมด แต่เมื่อต้องการเกณฑ์ไพร่พลหรือต้องการใช้กำลังคนก็ต้องผ่านบรรดาขุนนางอีกทอดหนึ่ง อำนาจการควบคุมกำลังพลจะมีมากหรือน้อยแค่ไหนก็ย่อมขึ้นอยู่กับความจงรักภักดีของพระราชวงศ์และบรรดาขุนนางที่มีกำลังพลในการสั่งการเช่นกัน⁹

การเกิดความขัดแย้งในสมัยอยุธยามักจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และจะเกิดขึ้นเฉพาะในชนชั้นปกครองและพระราชวงศ์เท่านั้น ทั้งนี้ หากผู้ใดมีอำนาจสูงสุดขึ้นมาปกครองแล้ว ประชาชนมักจะยอมอยู่ใต้การปกครองอย่างไม่มีเงื่อนไข ในทางปฏิบัติผู้ปกครองจึงได้หาวิธีการต่างๆ ที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์ไว้ เช่น การออกกฎหมายตราสิบห้าประการ มีการตั้งน้ำพิพัฒน์สัตยา ลงโทษผู้ที่กระทำความผิดรุนแรงมากน้อยลดหลั่นกันตามฐานะของผู้มีศักดิ์นาแตกต่างกันออกไป หรือการควบคุมขุนนางหรือพระราชวงศ์ต่างๆ มิให้ล่วงละเมิดพระราชอำนาจ หรือร่วมกันคิดร้ายต่อพระมหากษัตริย์เหล่านี้ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเสถียรภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาตั้งแต่เริ่มแรก อาจกล่าวได้ว่าไม่ค่อยมั่นคงเท่าใดนัก เหตุเพราะมีการแย่งชิงราชบัลลังก์กันบ่อยครั้ง ทั้งนี้เพราะตำแหน่งพระมหากษัตริย์เป็นตำแหน่งที่สามารถช่วงชิงกันได้ด้วยกำลังคน ดังนั้น เชื้อพระวงศ์ หรือขุนนางผู้ใดสามารถกุมกำลังคนไว้ได้มากที่สุด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก็มักจะได้รับ

⁹ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, ลักษณะการปกครองประเทศของประเทศไทยแต่โบราณ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมมหาดไทย, 2505), น.105.

การสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ ดังที่ปรากฏในประวัติศาสตร์อยุธยา ความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงราชบัลลังก์ ผู้ที่ทำการไม่สำเร็จมักจะได้รับโทษตาย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อความมั่นคงและเสถียรภาพของบัลลังก์ที่ยึดมาได้ ดังปรากฏในพงศาวดารอยุธยาหลาย ๆ ฉบับที่มักจะกล่าวตรงกันถึงการทำลายล้างราชวงศ์ก่อนให้สิ้น ดังนั้น การลงโทษประหารชีวิตจึงเป็นการกระทำที่ปกติ ในกรณีที่มีการแย่งชิงราชบัลลังก์ขึ้น¹⁰

2.3 ความขัดแย้งกับอาณาจักรใกล้เคียง

อาณาจักรอยุธยาต้องประสบกับภัยจากภายนอกราชอาณาจักร สมัยอยุธยาตอนต้นได้เริ่มมีการสร้างความมั่นคงภายนอกราชอาณาจักรทำให้เกิดการขัดแย้งกับหัวเมืองต่างๆ ที่เคยมีอำนาจมาก่อน การขยายอาณาจักรและอำนาจของอยุธยาด้วยการทำสงครามกับหัวเมืองเหล่านี้ทำให้อาณาจักรอยุธยามีอาณาเขตกว้างขวางขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม เสถียรภาพของกรุงศรีอยุธยาภายในราชอาณาจักรก็ไม่ค่อยจะมีความมั่นคงมากเท่าใดนัก โดยเหตุดังต่อไปนี้คือ

- 1) การแย่งชิงราชสมบัติ
- 2) การลอบปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์
- 3) การแผ่ขยายอำนาจของกรุงศรีอยุธยาด้วยการตีหัวเมืองต่างๆ

ด้วยสาเหตุความไม่มั่นคงทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรดังกล่าว จึงได้เป็นที่มาของการออกพระราชกำหนดบทพระไอยการต่างๆ ขึ้น โดยเฉพาะพระไอยการกระบดศึกที่มีบทลงโทษรุนแรงเหล่านี้เป็นต้น

2.4 อิทธิพลของพระพุทธศาสนา

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อกฎหมายตราสามดวงอย่างมาก ทั้งนี้จะเห็นได้จากไตรภูมิพระร่วง ที่กล่าวถึงความถูกผิดแห่งการประพฤตินโดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรม ผู้ที่ละเมิดข้อห้ามทางศีลธรรมหรือกระทำ

¹⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย (พ.ศ. 1893-2475)," น.31-32. (เอกสารโรเนียว)

ความผิดต่อพระพุทธศาสนาแล้ว จะต้องตกไปอยู่ในนรกภูมิและเปรตภูมิ ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติบนทางพุทธศาสนา เป็นต้น

หลักฐานทางกฎหมายที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนามีปรากฏในบทบัญญัติหลายมาตราในพระไอยการฉบับต่าง ๆ เช่น พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 13¹¹ ที่บัญญัติห้ามยกลูกสาวหลานสาวให้แต่งงานกับคนต่างชาติต่างศาสนา เพราะจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของบ้านเมืองและเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนา มีการกำหนดโทษแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนไว้อย่างร้ายแรง หรือพระไอยการลักษณะโจร ที่กำหนดว่าโจรประทุษร้ายต่อพระสงฆ์สามเณร พระพุทธรูป หรือศาสนสถานในพระพุทธศาสนาถือเป็นโจรที่ร้ายแรงที่สุดเรียกว่า ดัสกรโจร เป็นต้น

¹¹ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง, 3 เล่ม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2529), เล่มที่ 2, น. 381.